

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ, ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

(опубліковано: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Протидія корупції в Україні: взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства” 28.04.2009 – Київ: Національна Академія СБУ, 2009 – С.6)

Актуальність теми. Загострення боротьби за власність та контроль над ресурсною складовою в національному економічному та політичному просторі визначає імідж та становище нашої країни у загальноцивілізаційній спільноті. На подолання ступеню охопленості суспільства корупційними проявами заохочують міжнародні організації, експерти з ринкового розвитку, теоретики та практики державного управління.

Мета. Джерело формування ступеню розповсюдження корупційних процесів в національному суспільстві, особливо в сфері економічної діяльності набуло широких обертів із початку процесів преференційної приватизації та адміністративного патронату бюджетоформуючих потоків. У значній мірі процесам тінізації економічного середовища сприяв фіскальний напрямок діяльності держапарату. Можливість збереження тіньового обертання та корупційних взаємин закладена в генеральних цілях діяльності суспільства та системи державного управління – “лобіювання інтересів найбільшого платника податків”. Указані процеси притаманні всім різновидам ринкового середовища.

Постановка завдання. За оцінками ОЕСР тінізація економіки у світі зростає щорічно на 6,2% (загальноекономічні темпи росту – 3,5%). Найбільш активні прояви корупційної та тіньової діяльності в ринкових економіках спостерігаються в політичному та економічному середовищі, і особливо - у сфері корпоративних відносин. Треба зазначити, що останній вид діяльності набув вираженого менеджерського забарвлення. В 2008 р. в Німеччині рівень втрат від махінацій у корпоративному секторі склав – близько 500 млн. є, в Японії – більше 2 млрд.йен, в Англії – 1,5 млрд.ф.ст., у Швейцарії – біля 30 млн.шв.фр. Світова спільнота присвятила більш ніж 25 років боротьбі з таким явищем як рейдерство, постійно вдосконалюючи систему нагляду та коригуючи законодавство. Можна спостерігати два суттєво відмінні напрямки регулювання:

- побудова відкритої економіки, зняття економічної та юридичної заборони на операції з фінансовими та матеріальними активами (законодавче оформлення встановленої господарчої практики);
- побудова загальнодержавних та корпоративних регуляторів запобігання маніпуляціям та махінаціям.

По першому шляху пішли країни англосаксонської групи, по другому – країни, члени ЄС. В обіг введені більш суворі норми звітності та відповідальності менеджменту компаній, створюється незалежна рада директорів із чітко вираженими аудиторськими функціями. Проте, процес далекий від свого завершення. “Культура контракту”, яка багато років була об’єктом копіювання для молодих ринкових економік на розвиненому заході в сучасних умовах стає на перешкоді для впровадження антикризового регулювання. Так, незважаючи на згортання виробництва, падіння доходів компанії на заході змушені і по цей час за контрактом виплачувати значні бонуси менеджменту. Тому, в рамках засідань Європарламенту поставлене питання щодо більш жорсткого контролю за діяльністю менеджменту.

Перші схеми “відмивання грошей”, створення “офшорних компаній”, набуття власності в процесах реструктуризації, ухиляння від податків, контролю адміністративного ресурсу, створення преференцій на регіональному та державному рівні та інше були прямо транзитовані з розвинених ринкових країн в обмін на доступ до процесу формування ресурсної інфляції. Розвиток та вдосконалення цих процесів безпосередньо пов’язані з методами функціонування міжнародної фінансової системи, прийнятими на державному рівні системами критеріїв оцінки ефективності, стратегічними напрямками розвитку. Від простих офшорно-транзитних схем та підвищення ефективності міксування корпоративний сектор перейшов до вдосконалення методів злиття та поглинення.

Специфіка діяльності світового фінансового сектору сприяла створенню та розвитку офшорних клірингових центрів, транснаціональних схем легалізації тіньових грошових потоків. З 2005 року набула поширення система включення страхових компаній у процес виведення активів, зміни власників на замовлення, створення фіктивних банкрутств. За легальною назвою “фінансове асистування” та “оптимізація податкових зобов’язань” за звичай знаходиться економічна та юридична схема виходу із національного законодавчого поля, умовою запуску та існування, якою завжди є корупція.

Широко включений до процесів тіньового виведення фінансових ресурсів і банківський сектор. Особливо це стає помітним в часи розгортання кризи, коли власник фінансової установи воліє вивести особистий капітал замість проводити антикризове управління.

Останнім часом в національному корпоративному секторі втратила популярність методика боргового свопу з наступною реструктуризацією та виведенням ефективних активів, що часто обслуговуються страховими кептивними компаніями холдингових міксів або дочками-резидентами потужних іноземних страховиків. На зміну їй широко впроваджується більш брутальна, але все ще активна схема підвищеної гарантованості – використання адмінресурсу та судочинства. Як свідчить практика неузгодженого набуття

власності та контролю останній варіант - є найбільш ефективним та низько витратним. Треба відзначити, що кожна зміна законодавства та створення преференцій для розвитку того, або іншого напрямку економічної діяльності не забезпечена належним балансом у кримінальному кодексі та ефективною системою адміністративного контролю і, створює передумови для виникнення маніпуляцій або прямих корупційних схем саме у регулюємому секторі.

Боротьбі з цими явищами європейська спільнота приділяє увагу майже на кожному самміті. На протязі 25 років формувалось та вдосконалювалось законодавство з протидії рейдерству. Спочатку в межах ЄС була створена група експертів (2001 р.), потім у межах Великої сімки (2002 р.), і, нарешті, проблеми реформи корпоративного управління стали предметом обговорення ОЕСР (2003 р.). Головним предметом уваги є забезпечення підконтрольності та довгострокових преференцій у процедурах інвестування, обробки світових фінансових потоків, закріплення політичної лояльності пов'язаних країн, забезпечення можливостей укріплення національної грошової одиниці за рахунок новітніх інструментів.

Проте, в наслідок використання законодавчої забезпеченості лобіювання цей процес відтрансформований і набув форми, яка вже знаходиться у сфері легальних правових дій з визначеними процедурами. Треба відзначити, що проблема корупції та корпоративних конфліктів буде притаманна економічно орієнтованому суспільству на протязі всіх етапів його існування, оскільки збереження дисбалансу із соціальними чинниками створює основу тільки для вдосконалення інструментів позазаконного отримання преференцій, набуття власності та контролю. За оцінкою аналітичного відділу Світового Банку рівень протистояння корупції в Україні складає 27,7%. Для порівняння цей показник в Танзанії складає 43%, а лідують у боротьбі з корупцією країни Бенелюкс [2].

Проблема боротьби із корупцією має декілька вимірів:

- адміністративна корупція, як явище викликане використанням службових повноважень;
- приватне використання адміністративного ресурсу, як процес зворотнього напрямку, коли корпоративний сектор використовує фінансовий ресурс з метою “захоплення держави” [1, С.141-142].

В контексті вищезазначеного посиленого тиску зазнають силові структури, особливо в процесі розкриття економічних схем та боротьби з економічною злочинністю та корупцією. Для всього пострадянського простору притаманна трансформація “телефонного права” адміністративної економіки в щільну пов'язаність політичних та економічних структур, законодавче офлажкування економічного поля, адміністративне обмеження порогу конкуренції, тощо. Найбільш професійні та кадрово кваліфіковані служби обмежуються у

можливостях застосування досвіду та інтелекту, особливо з розслідування порушень в економічній діяльності. Проте, слід відзначити, що рейдерство, корупція, здирництво, протекціонізм – це лише недосконалість форми економічного процесу. Адже в розвинених ринкових державах рейдерство та реструктуризаційний своп із метою поглинення – отримали формалізацію у вигляді “менеджменту змін”, корупція та хабар – прийняли форму спонсорування, участі у фондах. Професійна досконалість менеджера з корпоративного управління вимірюється вмінням знайти прогалину у процедурі, законодавстві та стику правового поля для вирішення завдання власника по забезпеченню конкурентного та вартісного лідерства, як внутрішньому так і міждержавному рівні.

З огляду на зазначене, зростає вага соціальних індикаторів. Нами розглядається не кількісна їх характеристика, яка часто визначається переліком прийнятих законодавчих актів, кількістю укладених адміністративних протоколів, виявлених злочинних угруповань або ув'язнень за статтею 168-170 КК “хабарництво”.

У соціальному контексті – кожен із типів ринкової економіки використовує лише тих людей, які мають для неї значення, чим створює додаткову цінність. Наслідком є – посилення соціальної несправедливості. Цей процес відбувається, як на міждержавному рівні, так і в середині держави. Конфлікт між конфліктними методами державного управління та уповільненими процесами розвитку у соціумі у його екстремальній формі спричиняє стан соціального виключення, в якому людина, що позбавлена соціально-державної підтримки, обирає в якості засобу виживання злочин. Ключовою характеристикою державного управління розвиненого ринкового суспільства є безкоштовна освіта, дешеві послуги з охорони здоров'я, соціальний захист, утримання такого рівня життя, який дозволяє не залежати від рівня зарплатні. Усе це обіймає публічний характер системи державної підтримки. У світі вказана модель отримала назву інституціональної моделі держави, в якій має корелюватись не тільки продуктивність праці та бюджетна витратність, а і відслідковуватись чітка тенденція до зближення дохідності між прошарками суспільства. І зворотно, - відсутність соціальної спрямованості у суспільстві має стримуючий ефект для швидкості розвитку. Ці цілі транзитують у державні програми незалежно від партійної приналежності суб'єктів протидії корупції. Упровадження концепції ринкової держави як “держави добробуту” є засобом збереження національної автентичності в умовах глобалізації. Вольове прийняття рішення щодо участі у глобалізаційних процесах без гарантій рівноцінне економічному розвалу та соціальній нестабільності.

За свідченням рейтингової агенції FITCH найбільш загрозливого характеру вплив світової фінансової кризи набуває у країнах із слабкою економікою, відзначив виконавчий директор МВФ Д.Стросс-Кан. З початку розгортання кризових явищ міжнародний рейтинг національного економічного простору був понижений на кілька позицій (з 69 місця до рівня

73, а по індексу конкурентоспроможності – на 8 позицій) і за думкою провідних економістів визначається як найгірший у світі.

Проблема української еліти, що здійснює керівництво у реальному секторі та представляє інтереси населення та ринкових структур на рівні держави полягає у невмінні швидко реагувати на зміни. Про це свідчить і рівень міжнародного досвіду менеджерів компаній, який становить для України 4,73; порівняно із аналогічним показником в Естонії – 5,28; Німеччині – 6,37. За оцінками експертів бізнес середовище для іноземних менеджерів в Україні є менш сприятливим (4,31) ніж у Китаї – 5,26; Росії – 5,3 або Іспанії – 5,35. Важливим внутрішнім чинником легального ринкового росту стає впровадження Корпоративного кодексу управління (на державному, регіональному та господарчому рівнях). На чолі принципів його побудови стають професіоналізм, досягнення індивідуального росту як чинник достатку, постійна увага до структури та напрямків її змін, корпоративна культура, пов'язана з жорсткою системою незалежного контролю за діяльністю. У всіх європейських ринкових суспільствах держава відігравала провідну роль у процесі формування корпоративного стандарту. У соціальному та індивідуалізованому контексті на державному рівні була впроваджена та реалізована концепція колективного захисту робочої сили “право на працю”, “право на відновлення працездатності”, “право на адекватне забезпечення працюючих та втративших працездатність”.

Конкретним шляхом переорієнтації діяльності адміністративних органів лобістсько-преференційного напрямку (з метою наповнення бюджетів усіх рівнів) на соціально орієнтовані критерії розвитку є перехід на систему контрактів із бізнесом, відродження автономності системи виявлення злочинів, створення потужної системи внутрішнього та державного контролю, звільнення законодавчого процесу від політичного та кланового замовлення.

Висновки. Основою існування та розростання корупційних явищ у державі є стрімке впровадження ринковості без створення системи суспільної, соціальної та законодавчої противаги. Адміністративний спосіб набуття переваг у процесі приватизації закріпив його як метод преференцій у корпоративному секторі та прискорив процес злиття бізнесу з владою та політикою.

Відсутність чітко визначеної ідеології, стратегії розвитку держави та методів економічних реформ, штучне прискорення глобалізації стало ґрунтовною базою для ступеню розвитку корупції в Україні. Можливість протистояти спонукальним чинникам знижена в наслідок послідовного розбалансування системи контролю, державного управління та нівелювання місця та значення “державної людини” у нашій країні.

Особливо в сучасних умовах потребує реабілітації та відродження регулююча роль держави, основним завданням якої має бути забезпечення індикаторів у вигляді стандартів та нормативів, критеріїв відповідальності.

Корпоративне законодавство, система національної ринковості потребують унормування у напрямку стримування економічної корупції та тінізації економіки за рахунок розробки та впровадження на державному рівні Корпоративного кодексу з чіткою регламентацією прав, обов'язків, відповідальності (економічної та кримінальної), визначенням меж рентабельності, маржі, обов'язковості аудиту.

Оскільки зоною активних маніпуляцій є топменеджмент доцільно впровадження Незалежної Ради директорів для крупних корпоративних структур або фінансових установ (банків, кредитних спілок, страхових компаній, інвестиційних фондів та ін.), до складу якого обов'язкове входження професійного фінансового аналітика, аудитора, спеціаліста з корпоративних конфліктів.

Очікує розробки Закон про безробіття, соціальні гарантії ринкового суспільства (не на конституційно-декларативному рівні, а на рівні економічних норм, що зкорельовані з економічною, адміністративною та кримінальною відповідальністю); Закон про обмеження норми прибутку та рентабельності, особливо у соціально значущих секторах економіки; Закон про діяльність органів моніторингу та статистики (у контексті відповідальності та оптимізації методичного забезпечення розрахунків) та ін. Особливо актуальним є розробка національної доктрини або концепції забезпечення власної економічної безпеки та захисту економічних інтересів на внутрішньому та зовнішніх ринках. Її ефективне функціонування та ринкова орієнтація мають бути підпорядковані Закону про загальні засади державно-приватного партнерства, що дозволить забезпечити спрямованість спеціальних засобів супровіду бізнесу у відповідність до національним інтересам та завданням суспільного розвитку.

Література.

1. Державне управління: плани і проекти економічного розвитку: Монографія/ за заг. ред Кучеренка О.Ю. – К.: Видавництво “ВІП”, 2006. – 624 с.
2. **"Контракти" , 2007. - № 31**
3. <http://delo.ua/news/82196/>
4. <http://gcr.weforum.org/gcr/>
5. IMD World Competitiveness Yearbook 2008

